

УДК: 75.041.7(=214.58)(438)«18/19»

<https://doi.org/10.37131/2524-0943-2024-53-3>Світлана **Долеско**

докторка філософії з образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, доцентка кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, директорка Центру Української Культури та Мистецтва <https://orcid.org/0000-0001-6702-5606>

Ромська тема в художній творчості Антонія Козакевича

Анотація. Польський художник Антоній Козакевич (1841–1929) як один із найбільш визнаних діячів реалістичного напрямку в живописі Польщі, є автором низки живописних робіт побутового жанру, в яких відображено специфіку кочового життя ромського народу на території Європи у другій половині XIX – першій третині XX ст. На сьогодні твори митця є зразками високопрофесійного реалістичного живопису та унікальними історичними свідченнями ромського життя, тому доцільним є їхнє вивчення з урахуванням обох аспектів. Таке дослідницьке бачення спонукало до формулювання мети – комплексного аналізу серії художніх творів Антонія Козакевича, присвячених відображенню побуту та звичаїв ромів. Узагальнені результати: внаслідок проведеного дослідження підтверджено той факт, що у творчому доробку Антонія Козакевича – одного з найвідоміших художників реалістичного напрямку – провідною є ромська сюжетна лінія. Засобом аналізу його творів «У циганському таборі» (1885), «Циганська сім'я» (1886), «Викрадена» (1886), «Художник у циганському таборі» (1886), «Маленький віртуоз» (кінець XIX ст.), «Цигани» (1924), встановлено, що цим та іншим роботам митця притаманні характерні особливості образної мови: романтичний настрій сюжетів; деталізація, що проявляється в зображенні побуту ромського таборування; значення тварин для кочового життя; ремесла та інші види діяльності тощо; теплий життєрадісний колорит з наявними кольорними акцентами (червоний, білий кольори та ін.), які асоціюються з ромським способом життя й менталітетом; психологізм у зображенні образів ромів, загальнолюдських цінностей (материнство, родинні цінності тощо) на тлі етнічної

специфіки життя ромів. Таким чином, аргументовано повагу Антонія Козакевича до самобутньої ромської культури та визначено його внесок у процес покращення ставлення до ромів у Європі.

Ключові слова: побутовий жанр, жанрові сцени, реалістичний живопис, «польські мюнхенці».

Постановка проблеми. Антоній Козакевич (Antoni Kozakiewicz, 1841–1929) – польський художник-реаліст, творчість якого припадає на період піднесення реалізму та зародження імпресіонізму у європейському мистецтві [12]. Всебічно обдарований художник працював у різних жанрах – від історичного полотна до пейзажу та портрета. Проте особливе місце в його спадщині посідають саме побутові сценки з народного життя, а винятковий інтерес становить його ромський побутовий цикл, що є унікальним джерелом із життя цього народу на європейських теренах.

Часті теми з життя ромів, представлені на картинах Антонія Козакевича (їхні звичаї й традиції, кочове табірне життя, рід занять, ромські типажі) були дуже популярними в XIX та на початку XX ст. не тільки завдяки своїй екзотиці, а й пропагуванню підкресленого романтизування життя різних верств населення та окремих соціальних груп, де боротьба за виживання на тлі скрути або ж відстоювання політичних переконань була овіяна ореолом романтики. Саме тому життя ромів так вабило художників-реалістів, серед яких особливо виділяється творчий доробок Антонія Козакевича (як і інших «польських мюнхенців» (Franz Streitt, Ludwik Kurella, Aleksander Kotsis), який часто копіював, змінював і переінакшував деякі свої композиції, створюючи різні версії своїх ранніх картин. Тож ромська тема, хоч охоплює значну частину робіт цього художника, але фактично не описана в науковому середовищі.

Мета статті – комплексно проаналізувати серію художніх творів Антонія Козакевича, присвячену відображенню побуту та звичаїв ромського народу. Завдання дослідження – з'ясувати особливості образної мови художника в згаданій серії робіт, окреслити спектр сюжетів і окремих мотивів, пов'язаних з ромською тематикою, а також з'ясувати, яким чином у цих картинах втілились риси романтичного світогляду автора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роми як вільний народ привертали увагу митців передусім своєю інакшістю. В європейському науковому дискурсі досить багато ґрунтовних праць, присвячених міграції ромів [9; 11], культурним і соціально-політичним аспектам їхнього життя в межах європейських країн [8; 13; 16; 18]. Хоч побут і звичаї ромського життя є об'єктом наукового вивчення, однак наявна така прогалина як аналіз творчого доробку окремих митців, для яких ромська тема стала чи не основою. Тож аналіз опрацьованої з проблематики літератури дав змогу з'ясувати, що натепер немає окремих досліджень в українській і зарубіжній науці з аналізом ромської сюжетної теми у творчому доробку Антонія Козакевича. Натомість у працях польських дослідників наявні біографічні дані про митця та окремі згадки про його картини, присвячені темі польського Січневого повстання 1863 р. на території колишньої Речі Посполитої проти російського самодержавства, активним учасником якого був художник. Наприклад, у дослідженні М. Омілановської-Кіляничук ця історична подія скомбінована з фактами біографії й аналізу творів Антонія Козакевича історичного жанру [15]. Більш біографічний ухил у розкритті творчого доробку художника має стаття Б. Безака, в якій зазначено, що Антоній Козакевич під час цього повстання потрапив у полон, але як підданий імператора Австро-Угорської імперії unikнув подальших репресій і продовжив свій творчий шлях [5]. Автор наголосив, що твір історичного жанру «Три покоління», написаний в 1864 р. за мотивами повстання, зберігається у фондах Музею Незалежності у Варшаві, охарактеризував Антонія Козакевича як одного з найвидатніших польських художників, який за життя експонував свої картини в музеях та галереях Берліна, Варшави, Відня, Львова, Мюнхена, Парижа й Ніцци. Робота Антонія Козакевича «Три покоління» за мотивами п'єси А. Гроттгера згадується серед експонатів виставки «Ще Польща не згинула. Ознаки національної самосвідомості», проведеної 1997 р. у Публічній бібліотеці ім. Станіслава Сташича у Варшаві [6].

В українському мистецтвознавстві Є. Шишлюк досліджує творчість митця в контексті презентації образу ромів у європейському живописі. Вчений наголошує, що Антоній Козакевич «більше уваги приділяє побутовим деталям та портретним характеристикам» ромів [24, с. 116]. Окремі роботи художника аналізували О. Афоніна [21] та В. Бойко [22], проте комплексного дослідження творчості митця досі не проведено.

Методологія. Джерельною базою дослідження стали художні твори Антонія Козакевича, які перебувають у вільному доступі в Інтернеті. Винятковий інтерес при цьому становили відомості з фейсбук-сторінки Львівської національної галереї мистецтв імені Б. Г. Возницького [23], Музею Незалежності в Варшаві [20] та сайту Галереї польського живопису [4] і Національного цифрового архіву Польщі. При дослідженні теми у творчому доробку Антонія Козакевича використано іконографічний підхід, факторний та формальний аналіз, історико-системний та історико-психологічний (біографічний) методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У другій половині XIX ст. у польському образотворчому мистецтві з'являється плеяда доробків, які в побутовому жанрі вбачали можливість відтворити нову грань народного життя. На противагу соціальним мотивам, які підіймали на поверхню, наприклад, питання важкого життя селян і робітників, їх цікавили радше суто живописні аспекти: гра світла і тіні, вібрації повітря, колористична гармонія, харизматичні образи. Тому популярним стало звернення мистецької уваги на життя поляків-селян, євреїв – мешканців містечок-штетлів, кочових ромів. Образи останніх були досить суперечливими у мистецтві кінця XIX – початку XX століття, і можна виділити три напрямки: перший – романтизація жіночого образу в роботах Е. Жіро («Циганка», сер XIX ст.), В. Джеміто («Циганка», 1885), К. Ференці («Циганка, яка спить», 1915–1916), К. Прімо («Циганка», 1932–1934), М. Бекмана («Циганка», поч. XX ст.); другий напрям – відображення антиромської державної політики європейських країн у картинах Г. Ціллі («Перерване шоу», 1873), Г. Ру («Порядок вислання», 1874), Е. Шульц-Брізен («Полонені роми», 1880), Е. Ліммера («Вигнання циган», 1884) та ін.; третій напрям – побутові сцени з ромського життя, які є малочисленими, тому що соціальні гоніння змусили ромів стати закритими від суспільства. Тож ромський побут і звичаї майже не відображені в образотворчому мистецтві кінця XIX – початку XX століття. Проте митці, яким вдалося увійти в довіру до ромів і бути свідками їхнього закритого життя (Ф. Стрейт, А. Козакевич), залишили для прийдешніх поколінь мистецький живописний спадок, який є одночасно і твором мистецтва, і документальним свідченням про життя етнічної групи.

Серед найвідоміших польських художників, чий сюжетні цикли мали яскраве фольклорно-реалістичне забарвлення, своїм інтересом до ромського життя виділявся Антоній Козакевич – чільна постать

польського образотворчого мистецтва другої половини XIX ст. Митець розпочав малярські студії у Кракові, де у 1857–1866 рр. навчався у Школі образотворчих мистецтв у В. Луцкевича та Ф. Шиналевського [2; 10]. 1863 року вступив до лав учасників Січневого повстання, брав участь у битві під Мехулом, а згодом був ненадовго ув'язнений за участь у цих подіях, які, безперечно, наклали відбиток на його світогляд і творчість. Проте в картинах Антонія Козакевича на перший план все-таки виходить зворушлива поезія життя простих людей. Сцени завжди прості й буденні, але осяяні теплим сонячним світлом, що створює відчуття гармонії та спокою [19].

1868 року А. Козакевич переїхав до Відня, де навчався в тамтешній Академії, а 1871 р. отримав імператорську стипендію і вирушив у Мюнхен на навчання, де згодом прожив кілька десятиліть, був надзвичайно популярним у багатьох країнах та ділив художню студію з друзями з краківського періоду життя – Францішеком Стрейтом і Александром Коцісом, з якими часто бував у «живописних експедиціях» у горах Баварії [2]. Часто бував у рідній Польщі, де відшукував мотиви для своїх жанрових картин. А з переїздом на постійне місце проживання на Батьківщину (спершу у Варшаву, потім у Щавницю, до притулку для ветеранів Січневого повстання) 1900 р. кількість таких робіт лише зростає.

У ранній період творчості Антоній Козакевич звертається до побутової та пейзажної тематики, приділяє увагу міським пейзажам та історичній темі. Він також створював портрети та сцени з дитячими персонажами – сентиментальні композиції з ретельно продуманим сюжетом. Ці картини мали загальне визнання, їх нагороджували на виставках, а рецензенти відзначали, що «тут завжди свіжість думки, чарівність, тепло, чудово оброблені деталі, продумана з витонченістю композиція» [2].

Проте згодом його роботи набувають дедалі романтичнішого спрямування, що проявляється в жанрових картинах зі сценами з життя простого люду. Таким чином, від 1880 х рр. у доробку митця з'являється низка творів, об'єднаних не лише стилістичною спорідненістю, але й тематичною спільністю. Йдеться про серію робіт, героями яких стали представники ромського народу. З великою симпатією та ліризмом художник зображує побут кочових ромських таборів, звичаї та обряди ромів, сцени з їхнього життя [7]. Картини Антонія Козакевича «характеризуються неймовірною правильністю малюнка, і

зображують надзвичайно витончені і цікаві сцени з життя циган, сільських жителів або маленьких містечок ... Козакевич розповідає історію своїм пензлем настільки красномовно і точно, що будь-яке пояснення зайве: глядач може прочитати з картини все, що хотів йому розповісти художник» [2].

Полотна відзначаються реалістичною мальовничістю та фольклорним колоритом, увагою до деталей національного вбрання та побутових реалій. Одна з перших робіт – картина «У циганському таборі» (Рис. 1). Її композиційним центром є юний скрипаль – чорнявий кучерявий хлопчик, вбраний лише в одні штани не найбагатшого фасону. Зосереджено граючи на скрипці, він привертає цілковиту увагу своїх рідних до світу музики. Поруч із сином – мати в білій сорочці та червоній хустці. Її погляд сповнений гордості й ніжності за свою талановиту дитину. Батько в білій сорочці та жилеті також із захопленням слухає гру сина. Інші персонажі – ймовірно, дочка, що годує немовля, та молодші діти – теж занурилися у мелодію та посміхаються, сидячи в спокійних позах відпочинку. Одна з дівчаток – білявка, явно не ромського походження. Ймовірно, вона була викрадена у своєї родини або ж завітала в гості, а художник зафіксував цю мить. Поруч стоїть білий пес із чорними плямами, який всією своєю позою також демонструє зацікавлення процесом гри хлопчика на скрипці. Інший пес, чорно-білого кольору, чомпо сидить біля ніг маленького скрипаля, вбраний у капелюх, в який його нарядили діти [12].

Художник з великою симпатією змальовує цю бідну, але щасливу в цю мить родину. І, судячи з усього, дружну. Він приділяє увагу деталям їхнього вбрання, підкреслює національний ромський колорит, нехай і небагатий. Фоном для зображуваної родини є напівземлянка, зведена власноруч із дошок і колод як своєрідна метафора кочового способу життя. На передньому плані зліва зображене вогнище, де готується скромна родинна вечеря. Як бачимо, Антоній Козакевич тонко відтворює побут ромів, водночас підкреслює загальнолюдські цінності – любов матері до дитини, радість від музики, єдність родини, традиція проводити вечірній час разом. Ліризм полотна посилює м'яке освітлення та ніжна колористична гама з переважанням білих, зелених та коричневих тонів теплого надвечір'я. Цей твір є яскравим втіленням рис романтичного світогляду автора.

Про те, що улюбленими персонажами А. Коза-

кевича були роми, їхній побут і вбрання, свідчить і картина «Циганська сім'я» (Рис. 2). Цей жанровий твір також відображає повсякденне життя кочової ромської родини. У центрі полотна зображена мати, яка тримає на руках свою маленьку доньку. Вони сидять на саморобній підстилці просто неба, оточені речами їхнього скромного побуту – намет, казан, кошик, ганчір'я, миска з їжею, курка. Погляд матері на дитину сповнений неймовірної ніжності та любові, глибокої турботи про доньку та щирого прагнення оберігати її від життєвих негараздів. Маленька щоката дівчинка зі світлим волоссям пригорнулася до матері, відчуваючи себе в безпеці [1; 17]. Запалкане обличчя дівчинки та перебинтована ліва ніжка свідчать про те, що незадовго до цієї сцени вона поранилась і шукає захисту в надійних материнських обіймах.

Хоча зовнішні умови життя цієї ромської родини геть бідні, у цьому жанровому творі простежується атмосфера суцільної любові та взаємної турботи. Це втілено в ніжному жесті матері, яка обіймає дитину, а також у виразі її обличчя та погляді, спрямованому на доньку. Саме цю глибинну людяність, притаманну матерям будь-якого соціального статусу, й прагнув передати художник. Попри кочовий спосіб життя, ромка постає як зразок люблячої матері, готової піклуватися та захищати свою дитину. Її материнська любов та прихильність наповнюють побут родини теплом і затишком. Картина є реалістичним зображенням повсякденного життя ромів того часу. Вона несе глибокий гуманістичний зміст, втілюючи універсальні цінності материнства, родинної злагоди та взаємної підтримки.

Ще одна картина авторства Антонія Козакевича – «Викрадена» – має фактично такий самий сюжет (Рис. 3, фото з колекції Національного цифрового архіву Польщі, доля твору наразі невідома). Ключовою відмінністю цього полотна від «Циганської сім'ї» є те, що на задньому плані художник зобразив постать маленького ромського хлопчика, смаглявість і чорне скуповжене волосся, темний жилет і штани контрастують зі світлою шкірою, волоссям та одягом дівчинки, що сидить на руках у матері (ймовірно) цього хлопчика. В очах ромської дитини – здивування, страх і обережна спостережливість, із якою він дивиться на маленьку чужинку. А, можливо, й хвилювання за поранену дитину. «Викрадена» підкреслює стереотипне переконання в тогочасному суспільстві про те, що роми дуже часто нібито ви-

крадали дітей і виховували їх «як своїх».

Картина Антонія Козакевича «Маленький віртуоз» (Рис. 4) є яскравим зразком його робіт у жанрі побутового живопису, втілює поетичний образ ромської родини. Зворушлива сценка дозволяє відчувати глибокі родинні зв'язки та непідробну радість мистецтва, що розквітає навіть у дуже скромних умовах кочового побуту. Центром композиції є молада жінка в національному ромському вбранні. На її веселому обличчі сяє усмішка захоплення й материнської гордості. Адже перед нею грає на скрипці її маленький син – абсолютно голий, він зосереджено виводить мелодію. Цей контраст між невимушеною оголеністю дитинства та дорослою вправністю гри додає сцені особливої поезії. Навколо родини на задньому плані постає убогий ромський табір – хистка хижа з гілок і ганчір'я. Зліва від хижі на кілках висить червона хустина, у кольорі якої художник закодував вогненний темперамент ромів.

Але справжнім багатством тут є талант дитини, яким так широко захоплюється мати. Її погляд, жести випромінюють захоплення своєю дитиною та віру в її майбутнє. Адже вміння талановито грати на скрипці для рома означає можливість заробітку в дорослому житті. Картина пронизана теплими почуттями між матір'ю та сином, домашнім (хоч і умовним, бо табірним) побутовим затишком. Злидні ромського існування відступають перед величиною материнської любові та непідробною радістю від успіхів дитини. Антоній Козакевич завдяки винятковій живописній деталізації, оптимістичній колірній гамі (підібраній таким чином, що вона максимально відтворює життя, як воно є), зумів вловити й передати цю гаму почуттів, створивши зворушливий жанровий образ. Таким чином, художник з легкістю передав ромський уклад життя та цінності цього мандрівного народу.

В останні роки свого життя митець створив чимало яскравих полотен побутового жанру. Наприклад, картина «Цигани» (Рис. 5) (1924) стала своєрідним підсумком багаторічної зацікавленості митця ромською тематикою [3]. На полотні зображено табір ромів на березі струмка, на захмареному горизонті – гори й захід сонця, і передчуття холодної пори року, що от-от настане. Хоч у центрі переднього плану – ромські жінки, які зосереджені на процесі ворожіння на картах дівчині, все ж таки, особливим персонажем цієї роботи є постать напівголеного хлопчика-скрипаля. Стає зрозуміло,

що це один з улюблених персонажів Антонія Козакевича, який, ймовірно, високо цінував ромський музичний талант, що передавався від покоління до покоління. Поруч із хлопцем стоять і сидять інші представники цієї незаможної ромської громади. За ними проглядається бідна хижа, зведена з дощок і колод, яку художник вже змальовував у полотні «У циганському таборі» 1885 р.

Сірий розсіяний дим від вогнища додає роботі домашнього затишку та ніби переконує глядача в тому, що дім ромів там, де вони перебувають у цю мить. І що цей народ, беззахисний проти поневірянь та упередженого ставлення інших народів і державної політики, цінує принцип «тут і зараз» як жодний інший.

Отже, як бачимо, у творчості Антонія Козакевича простежується наскрізна зацікавленість ромською темою. Він неодноразово звертався до зображення побуту циган, їхніх звичаїв, психологічних рис. Захоплення ромською тематикою походить з особистих симпатій Антонія Козакевича. Адже протягом майже сорока років він студював образ ромів, буваючи в таборах, товаришував з ними, багато спілкувався, поглиблюючи розуміння їхнього життя. Його приваблювало вільне, незалежне життя цих людей, їхня здатність зберігати національну ідентичність.

На відміну від багатьох сучасників, Антоній Козакевич не ідеалізував ромів, а прагнув правдиво відтворити їхній побут, психологію, зовнішній вигляд. Хоча помітною є тенденція до романтизації окремих персонажів та сцен. З непідробною симпатією він змальовує простих людей – скрипалів, ворожок, ремісників, жebraків. Задумливий погляд хлопчика-музиканта, зосереджені обличчя дорослих, мальовничість строїв і побутових реалій, прописані до найменших деталей, підкреслені тлом табору та природи – усе це викликає захоплення правдивістю та колоритністю. Картина передає любов автора до вільного і небуденного світу ромів.

Цілком ймовірно, щоб підкреслити свою повагу до ромів, на картині «Художник у циганському таборі» (Рис. 6) Антоній Козакевич зобразив себе в процесі роботи над черговим твором безпосередньо в ромському таборі, де він пише з природи постать дівчинки-підлітка з дитиною на руках. Інші роми які стоять та лежать за його спиною, як бачимо, цілковито довіряють митцеві, дуже приязні до нього. Це підтверджує той факт, що він був частим гостем цього та інших таборів. Розмірена побутова сцена

ніби поєднує два світи – європейський з його чіткими правилами, регламентованими державною політикою, і ромський, де ключову роль відіграє звичаєве право.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті було проаналізовано окремі твори з доробку Антонія Козакевича (1841–1929) – польського художника, що працював переважно в жанрі побутового живопису. Більшість робіт цього напрямку присвячені відображенню життя ромського народу другої половини XIX – першої третини XX ст.

Дослідження дозволило виявити низку характерних особливостей образної мови художника у згаданих серії творів, сюжети яких переважно відображали сцени з життя таборів. По-перше, це ліризм і романтичний світогляд художника в зображенні буденних сюжетів із життя ромів. По-друге, цим роботам притаманна особлива увага до деталеї національного колориту вбрання, видів діяльності, побутових табірних реалій, стереотипів щодо ромів. По-третє, теплий життєрадісний колорит робіт, сповнених яскравих кольорних акцентів, демонструє харизму ромського способу життя. По-четверте, творчому доробку Антонія Козакевича, присвяченому ромам, притаманний глибокий психологізм, який проявляється в підкресленні загальнолюдських цінностей (материнство, родинні зв'язки тощо) на тлі етнічної специфіки життя ромів. Тож ромська тематика стала втіленням романтичних ідеалів та поглядів художника, продемонструвала його захоплення вільним способом життя ромів, повагу до внутрішнього світу простих людей, прагнення віднайти поетичну гармонію в складних умовах буденності.

Перспективним вбачається напрям подальшого аналізу окремих ромських типажів у творах побутового жанру цього художника – образ хлопчика-скрипаля, ромської ворожки, образ дорослого чоловіка – голови родини. Такий ракурс може стати першим комплексним дослідженням творів побутового жанру Антонія Козакевича, в якому акцентом слугуватиме аналіз їхньої портретної складової.

1. A Gypsy Woman by Antoni Kozakiewicz. Artvee. URL: <https://artvee.com/dl/a-gypsy-woman/> (дата звернення: 15.01.2024).

2. Antoni Kozakiewicz – malarz, Polska. Dom Aukcyjny Agra-Art. URL: <https://sztuka.agraart.pl/autor/licytacje/140/antoni-kozakiewicz> (дата звернення: 17.01.2024).

3. Antoni Kozakiewicz (1841–1929). Polish Art Corner. URL: <https://>

polishartcorner.com/2023/04/08/antoni-kozakiewicz-1841-1929-11/ (дата звернення: 15.01.2024).

4. Antoni Kozakiewicz. *Kraków 1841 – Kraków 1929*. URL: <http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Kozakiewicz/Index.htm> (дата звернення: 13.02.2024).

5. Bezak P. Powstanie Styczniowe w malarstwie : cykl «Galerii Jednego Obiektu». *Niepodległość i Pamięć*. 2013. № 20/1-2 (41–42). P. 175–184.

6. Dzieciuchowicz A., Woltanowska M. Wystawa «Jeszcze Polska nie zginęła. Znaki tożsamości narodowej» *Niepodległość i Pamięć*. 1998. № 5/1 (10). S. 363–368.

7. Feuss A. Kozakiewicz, Antoni. *Porta-polonica*. URL: <https://www.porta-polonica.de/pl/lexikon/kozakiewicz-antoni?page=1#body-top> (дата звернення: 15.01.2024).

8. Junghaus T. Roma art: Theory and practice. *Acta Ethnographica Hungarica*. 2014. Vol. 59. Issue 1. P. 25–42. DOI: <https://doi.org/10.1556/AEthn.59.2014.1.3>

9. Kanitz F. P. Donau-Bulgarien und der Balkan; historisch-geographisch-ethnographische *Reisestudien aus den Jahren 1860–1875*. Leipzig : H. Fries, 1875. 382 p.

10. Kozakiewicz Antoni. *Artinfo.pl*. URL: <https://artinfo.pl/artysci/antoni-kozakiewicz/archiwum?page=4> (дата звернення: 15.01.2024).

11. Liégeois J.-P. Roma in Europe. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2007. 310 p.

12. Mały Wirtuoz, 1885. *Dom Aukcyjny Agra-Art*. URL: <https://sztuka.agraart.pl/licytacja/142/8098> (дата звернення: 15.01.2024).

13. Matras Ya. «Romani migrations in Europe: Mobility and the interplay of socio-economic and political factors». *The Gypsies of Eastern Europe*. London: Palgrave Macmillan 1994. P. 25–45.

14. Old Masters, 19th Century & Modern Art. "Mały wirtuoz", Antoni Kozakiewicz. *Desa Unicum*. URL: <https://desa.pl/en/upcoming-art-auctions/old-masters-19th-century-modern-art-wzh5/maly-wirtuoz/> (дата звернення: 15.01.2024).

15. Omilanowska-Kiljańczyk M. Niespodziewani Antoniego Kozakiewicza. O powstaniu styczniowym alegorycznie czy autobiograficznie Wędrowni po dziejach. *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Stegnera*, 2022, P. 317–330.

16. Saul N., Tebbutt S. The Role of the Romanies: Images and Counter-Images of 'Gypsies'/Romanies in European Cultures. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2006. № 32(7) P. 1251–1252.

17. Voina L. A halt of Bohemians. *Despre cărți, muzică, pictură și oameni!* URL: <https://lauravoina.blogspot.com/2017/06/a-halt-of-bohemians.html> (дата звернення: 17.01.2024).

18. Weideck H. Dictionary of gypsy life and lore. New York : Philosophical Library, 1972. 518 p.

19. Wystawa «Antoni Kozakiewicz – pienińskie pasje». *cojestgrane24.wyborcza.pl*. URL: <http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjg24/Szlachtowa/1,43,636148,Wystawa-Antoni-Kozakiewicz-pieninskie-pasje-.html> (дата звернення: 17.01.2024).

20. Zrywy niepodległościowe końca XVIII i XIX wieku. *Muzeum Niepodległości w Warszawie*. URL: <http://archiwum.muzeum-niepodleglosci.pl/palac-dane/zrywy-niepodleglosciowe-konca-xviii-i-xix-wieku/> (дата звернення: 14.02.2024).

21. Афоніна О. Скрипкове мистецтво в побутовому жанрі польського образотворчого мистецтва кінця XIX – початку XX століття. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2023. № 6. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2023.6.1>

22. Бойко В. Ромські чоловічі образи в реалістичному живописі другої половини XIX – початку XX століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2024. Т. 1. № 72. С. 68–73. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-1-9>

23. Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/lvivartgallery> (дата звернення: 08.07.2024).

24. Шишлюк Є. Г. Образ ромів в європейському живописі : дис.... д-ра філос. ... : 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Київ, 2024. 220 с

References:

1. *A Gypsy Woman by Antoni Kozakiewicz*. (n.d.). Artvee. Retrieved from <https://artvee.com/dl/a-gypsy-woman/>.

2. *Antoni Kozakiewicz – malarz*, Polska [Antoni Kozakiewicz – painter, Poland]. (n.d.). *Dom Aukcyjny Agra-Art*. <https://sztuka.agraart.pl/autor/licytacje/140/antoni-kozakiewicz>.

3. *Antoni Kozakiewicz (1841–1929)*. (n.d.). *Polish Art Corner*. Retrieved from <https://polishartcorner.com/2023/04/08/antoni-kozakiewicz-1841-1929-11/>

4. Junghaus, T. (2014). Roma art: Theory and practice. *Acta Ethnographica Hungarica*, 59(1), 25–42. DOI: <https://doi.org/10.1556/AEthn.59.2014.1.3>

5. Kanitz, F. P. (1875). Donau-Bulgarien und der Balkan; historisch-geographisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1860–1875 [Danube Bulgaria and the Balkans; historical-geographical-ethnographic travel studies from the years 1860–1875]. Leipzig : H. Fries.

6. *Antoni Kozakiewicz*. (n.d.). *Kraków 1841 – Kraków 1929*. Retrieved from <http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Kozakiewicz/Index.htm>.

7. Liégeois, J.-P. (2007). Roma in Europe. Strasbourg : Council of Europe Publishing.

8. Bezak, P. (2013). *Powstanie Styczniowe w malarstwie : cykl «Galerii Jednego Obiektu»* [The January Uprising in painting: the «Gallery of One Object» series]. *Niepodległość i Pamięć*, 20/1-2 (41–42), 175–184.

9. Matras, Ya. (1994). «Romani migrations in Europe: Mobility and the interplay of socio-economic and political factors». *The Gypsies of Eastern Europe*. London: Palgrave Macmillan.

10. Dzieciuchowicz, A., Woltanowska M. (1998). Wystawa «Jeszcze Polska nie zginęła Znaki tożsamości narodowej» [Exhibition «Poland Is Not Yet Lost. Signs of National Identity»]. *Niepodległość i Pamięć*, 5/1 (10), 363–368.
11. Feuss, A. (n.d.). Kozakiewicz, Antoni. *Porta-polonica*. Retrieved from <https://www.porta-polonica.de/pl/lexikon/kozakiewicz-antoni?page=1#body-top>.
12. Saul, N. & Tebbutt, S. (2006). The Role of the Romanies: Images and Counter-Images of 'Gypsies'/Romanies in European Cultures. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(7), 1251–1252.
13. Kozakiewicz Antoni. (n.d.). Artinfo.pl. Retrieved from <https://artinfo.pl/artysty/antoni-kozakiewicz/archiwum?page=4>.
14. Weideck, H. (1972). *Dictionary of gypsy life and lore*. New York : Philosophical Library.
15. *Mały Wirtuoz, 1885*. (2023). Dom Aukcyjny Agra-Art. <https://sztuka.agraart.pl/licytacja/142/8098>.
16. *Old Masters, 19th Century & Modern Art. «Mały wirtuoz», Antoni Kozakiewicz* [Old Masters, 19th Century & Modern Art. «Little Virtuoso», Antoni Kozakiewicz]. (2014). Desa Unicum. Retrieved from <https://desa.pl/en/upcoming-art-auctions/old-masters-19th-century-modern-art-wzh5/maly-wirtuoz/>
17. Omilanowska-Kiljańczyk, M. (2022). *Niespodziewani Antoniego Kozakiewicza. O powstaniu styczniowym alegorycznie czy autobiograficznie Wędrowki po dziejach* [Unexpectedly Antoni Kozakiewicz's. On the January Uprising allegorically or autobiographically Wanderings through history]. *Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Stegnera*, 317–330.
18. Voina, L. (2017). *A halt of Bohemians*. Despre cărți, muzică, pictură și oameni! Retrieved from <https://lauravoina.blogspot.com/2017/06/a-halt-of-bohemians.html>.
19. *Wystawa «Antoni Kozakiewicz – pieninjskie pasje»* [Exhibition «Antoni Kozakiewicz – Pieniny Passions»]. (2018). <http://cojestgrane24.wyborcza.pl>. Retrieved from <http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjg24/Szlachtowna/1,43,636148,Wystawa-Antoni-Kozakiewicz-pieninjskie-pasje-html>.
20. *Zrywy niepodległościowe końca XVIII i XIX wieku* [Independence uprisings of the late eighteenth and nineteenth centuries]. (n.d.) Muzeum Niepodległości w Warszawie. Retrieved from <http://archiwum.muzeum-niepodleglosci.pl/palac-dane/zrywy-niepodleglosciowe-konca-xviii-i-xix-wieku/>
21. Afonina, O. (2023). Skrypkowe mystetstvo v pobutovomu zhanri polskoho obrazotvorchoho mystetstva kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Art of the violin in polish fine art of the late 19th – early 20th centuries]. *Ukrainskyi mystetstvoznawchyi dyskurs*, (6), 6–14 [in Ukrainian].
22. Boiko, V. (2024). Romski cholovichi obrazy v realistychnomu zhyvopysy druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia [Romani male images in the second half 19th – early 20th centuries realistic painting]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka*, 72 (1), 68–73 [in Ukrainian].
23. *Lvivska natsionalna halereia mystetstv imeni B.H. Voznytskoho*. [Lviv National Art Gallery named B.G. Voznytsky]. Facebook. Retrieved from <https://www.facebook.com/lvivartgallery> [in Ukrainian].
24. Shyshliuk, Ye. (2024). *Obraz romiv v yevropeiskomu zhyvopysi* [The image of the Roma in European painting]. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

ANNOTATION

Svitlana Dolesko. Roma theme in the art work of Antoni Kozakiewicz.

Polish artist Antoni Kozakiewicz (1841–1929) as one of the most recognized figures of the realistic trend in Polish painting is the author of a number of paintings of genre art, which reflect the specifics of the nomadic life of the Roma people in Europe in the 2nd half of the 19th – first third of the 20th century. Today, the artist's works are examples of highly professional realistic painting and unique historical evidence of Roma life, so it is advisable to study them taking into account both aspects. This research vision led to the formulation of the goal – a comprehensive analysis of a series of art works by Antoni Kozakiewicz dedicated to the reflection of life and customs of the Roma people. The results have been summarized: the study has confirmed that the Roma storyline is leading in the art work of Antoni Kozakiewicz, one of the most famous artists of the realistic trend. The analysis of his works «In the Gypsy Camp» (1885), «The Gypsy Family» (1886), «The Kidnapped» (1886), «The Artist in the Gypsy Camp» (1886), «The Little Virtuoso» (late nineteenth century), «The Gypsies» (1924) found that these and other works of the artist have features of figurative language: romantic mood of the plots; details manifested in the depiction of life of the Roma camp; the importance of animals for the nomadic way of life; crafts and other activities, etc.; warm cheerful coloration with color accents (red, white, etc.), which are associated with the Roma way of life and mentality; psychologism in the depiction of the Roma images, universal values (motherhood, family values, etc.) against the background of ethnic specifics

of the Roma life. Thus, the author argues that Antoni Kozakiewicz respected the original Roma culture and identified his contribution to the process of improving attitudes towards the Roma people in Europe.

Keywords: genre art, genre scenes, realistic painting, «Polish Munichers».

Іл. 1. Антоній Козакевич «У циганському таборі», 1885.

Іл. 2. Антоній Козакевич «Циганська сім'я», 1886.

Іл. 3. Фотокопія твору Антонія Козакевича «Викрадена», 1886. З колекції Національного цифрового архіву Польщі

Іл. 4. Антоній Козакевич . «Маленький віртуоз», кінець XIX ст.

Іл. 5. Антоній Козакевич «Цигани», 1924.

Іл. 6. А. Козакевич «Художник у циганському таборі», 1886.